

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
MƏDƏNİYYƏT VƏ TURİZM NAZİRLİYİ
F. KÖÇƏRLİ ADINA RESPUBLİKA UŞAQ KİTABXANASI
ELMİ-METODİKA ŞÖBƏSİ

22 may Beynəlxalq Biomüxtəliflik gününə həsr edilir

*Biomüxtəliflik – dünyanın mədəniyyət rəngləri
metodik vəsait*

Bakı 2014

**Redaktor: Şəhla Qəmbərova - F. Köçərli adına Respublika
Uşaq Kitabxanasının direktoru**

**Tərtib edəni: Nərgiz Məcidova – F.Köçərli adına Respublika Uşaq
Kitabxanası elmi-metodika şöbəsinin baş kitabxanaçısı**

**Korrektor: Məmmədli Ruhiyyə - F.Köçərli adına Respublika Uşaq
Kitabxanası elmi-metodika şöbəsinin müdiri**

Azərbaycan Respublikasında bioloji müxtəlifliyin qorunması və davamlı istifadəsinə dair Milli Strategiya və Fəaliyyət Planının təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı:

BMT-nin «Bioloji müxtəliflik haqqında» Konvensiyasının 6-cı maddəsinə uyğun olaraq qərara alıram:

1. Azərbaycan Respublikasında bioloji müxtəlifliyin qorunması və davamlı istifadəsinə dair Milli Strategiya və Fəaliyyət Planı təsdiq edilsin (əlavə olunur).
2. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu Sərəncamdan irəli gələn məsələləri həll etsin.
3. Bu Sərəncam dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

*Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev.
Bakı şəhəri, 24 mart, 2006-cı il.*

Tərtibçidən:

Əgər yer üzündə biomüxtəliflik tamamilə məhv olsaydı, insan birbaşa və ya dolayısı yolla təbiətdən əldə etdiyi ərzaq və təsərrüfat məhsullarını tapmaz, ozon qatı yox olar, nəfəs almaq çətinləşər, iqlim həyat üçün dözülməz hala düşərdi.

Dünyanın ən böyük möcüzəsi sayılan insana, yaşaması üçün Allah tərəfindən bir çox nemətlər verilmişdir. Bu nemətlərin hamısı Təbiətdə cəmlənmişdir. İnsanın yaşaması və sağlamlığı da elə təbiətin əsasını təşkil edən bu təbii sərvətlərin mövcudluğu ilə ölçülür. Onları qorumaq və necə istifadə etmək isə bizlərdən asılıdır. Çünki təbiət insanların yaşaması və yaratması üçün lazımdır. O, insana qidanı, havanı, mineral sərvətləri, göz oxşayan gözəllikləri təmənnəsiz verir: Bu təbii sərvətlərin mühüm tərkib hissəsini də bioloji müxtəliflik təşkil edir. Bioloji müxtəliflik bütün yaşayış mühitlərində, o cümlədən quruda, dənizdə və digər su ekosistemləri və ekoloji komplekslər də daxil olmaqla, bütün canlı orqanizmlərin növ müxtəlifliyi deməkdir. O, həyatın mövcudluğunun əsasını təşkil etməklə, insanların ərzaq, geyim, enerji və digər materiallarla təmin edir. Ona görə də biz təbiətlə düzgün davranmalı onunla bir növ dostluq etməliyik. Xırda həşəratlardan tutmuş dəniz heyvanlarına qədər hər bir canlıya qayğı ilə yanaşmalıyıq. Bilməliyik ki, heyvanlar, bitki örtüyü insansız yaşaya bilər, biz isə onlarsız heç bir gün də belə yaşaya bilmərik. Buna görə Birləşmiş Millətlər Təşkilatı biomüxtəliflik anlayışı haqqında məlumatların daha geniş ictimaiyyətə təqdim edilməsi üçün hər il may ayının 22-ni beynəlxalq biomüxtəliflik günü elan etmişdir. Həmin gün 22 may - biomüxtəlifliyin qorunması ilə əlaqədar olaraq bir çox ölkələrin tərbiyə müəssisələrində, kitabxanalarında, məktəblərində məktəblilər arasında oyunlar, yarışlar müxtəlif fəaliyyətlər şəklində qeyd edilir. Kitabxanamız da bir mədəniyyət müəssisəsi olaraq bu işdə bir sıra təbliğat formaları - rəsm sərgiləri, slayd nümayişləri, monitorinqlər, konfranslar və s. tədbirlər təşkil edir. Bu tədbirləri həyata keçirməklə biz gənc nəslin təbiətdə biomüxtəliflik anlayışı, onun qorunması, təbiətin verdiyi nemətlərin qədrini bilmək, canlıları sevmək, düşüncələrini aşılmasına köməklik etmiş oluruq. “22 May Beynəlxalq Biomüxtəliflik günü” ilə bağlı hazırladığımız bu vəsait oxucuları təbiətdə növ müxtəliflikləri, onların qorunması, insanın yaşamasında rolundan, xalqların mədəniyyətinin inkişafına təsirindən söhbət açacağıq.

Biomüxtəliflik nədir?

Bioloji müxtəliflik bütün yaşayış mühitlərində, o cümlədən quruda, dənizdə və digər su ekosistemləri və ekoloji komplekslər də daxil olmaqla, bütün canlı orqanizmlərin növ müxtəlifliyi deməkdir. 2000-ci il dekabrın 20-də BMT-nin Baş Assambleyası 55/201 nömrəli qətnaməsi ilə 22 may tarixini Bioloji müxtəliflik üzrə Konvensiyanın qəbul olunması, həmçinin "Beynəlxalq bioloji müxtəliflik günü" elan etmişdir. Əvvəllər 19 dekabr 1994-cü il tarixli, 44/119 nömrəli qətnamə ilə həmin gün dekabrın 29-da qeyd olunurdu. Azərbaycan isə biomüxtəliflik üzrə Konvensiyaya 2000-ci ildə qoşulmuşdur.

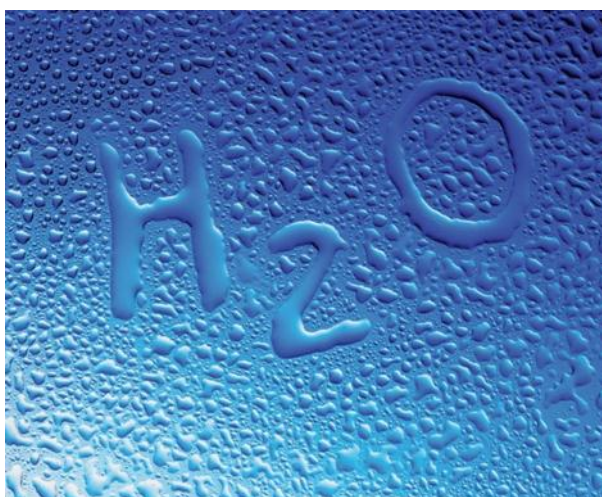
Bizim taleyimiz ekosistemin məhsuldarlığından və sağlamlığından asılı olduğundan dünyada Biomüxtəlifliyin qorunması irqindən, dinindən, rəngindən asılı olmayaraq hər birimizin borcudur. Bu baxımdan təbiətdə canlıların qorunması təbliğinə istiqamətlənmiş 22 may Beynəlxalq biomüxtəliflik gününü Avropanın bir çox ölkələri qeyd edirlər. 1992-ci ildə BMT-nin təşəbbüsü ilə Rio-de-Janeyro şəhərində keçirilmiş konfransda qeyd olunduğu kimi: "Dünyanın gələcəyi, inkişafı ekoloji problemlərin necə həll olunmasından asılı olacaqdır".

Azərbaycanda biomüxtəliflik:

Azərbaycan Respublikası Qafqaz regionunda ən zəngin təbii sərvətlərə malik ölkədir. Bioloji müxtəlifliyinə görə Azərbaycan dünyada özünəməxsus yerlərdən birini tutur. Burada zəngin bitki və heyvan növləri cəmlənmişdir. Müasir Azərbaycan faunası 18000 canlıdan ibarət olub məməlilərin 97 növünü əhatə edir, bunlar 7 dəstəyə, 22 ailəyə və 39 cinsə daxildir. Təkcə onurğalılar faunamızda 700 növlə təmsil olunmuşdur. Respublikanın quş faunası 357 növ və yarımnoyvu əhatə edən 17 dəstəni təmsil edir. Azərbaycanın su hövzələrində balıqların 10 dəstəyə, 16 ailəyə aid olan 100-ə yaxın növ və yarımnoyvu yaşayır. Azərbaycanın həşəratlar aləmi də son dərəcə zəngin olub 25 minə yaxın növü əhatə edir.

Azərbaycan florasının biomüxtəlifliyinə isə dərman, efiryağlı, dekorativ, meyvə, texniki və digər faydalı bitkilər daxildir. Təəssüflə qeyd etmək lazımdır ki, insanın uzunmüddətli düşünülməz təsərrüfat fəaliyyəti nəticəsində respublikamızın bitki örtüyünün bioloji müxtəlifliyi deqradasiyaya məruz qalmış, dəyişilmiş, kasatlaşmış, azalmış, bəzən məhv edilmişdir. Bitki örtüyünün bioloji müxtəlifliyinin pozulması və ya məhv edilməsi ilə əlaqədar respublikamızın bəzi regionlarında müasir bitki örtüyünün bioloji müxtəlifliyi müasir iqlimə uyğun gəlmir. Bunu aşağıdakı misallarla izah etməyə çalışaq.

Keçiriləcək tədbirlər: HƏR KƏS ÜÇÜN KİFAYƏT QƏDƏR, TƏMİZ SU.

Təbiətdə biomüxtəlifliyin tarazlığının qorunub saxlanmasında müəyyən təbliğat işlərinin xüsusi rolu var. Bir kitabxana sistemi olaraq gənclərlə işlədiyindən kitabxanalarda ilk öncə ekoloji tərbiyənin düzgün qurulması əsas götürülür.

Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, bioloji müxtəliflik dedikdə bütün yaşayış mühitlərində, o cümlədən quruda, dənizdə və digər su ekosistemləri və ekoloji komplekslər də daxil olmaqla, bütün canlı

orqanizmlərin növ müxtəlifliyi nəzərdə tutulur. Bu da o deməkdir ki, təbiətdə biomüxtəlifliyin *qorunması insanlar üçün daha vacibdir*. Bunun üçün təbiətlə düzgün davranmalı, onu sevməliyik. Əyani təbliğat formalarından olan mövzuyla bağlı bukletlərin, kitab əlfəcinlərin hazırlanması oxucular üçün təbiəti sevmək, onu necə qorumaq lazım olduğunu öyrənməyə kömək olan vasitələrdən olar. Mütəmadi bukletdə mövzuyla bağlı ədəbiyyat siyahısının verilməsi oxucuların bu mövzuda mütaliyə marağının artması, onların kitabxanaya cəlbinə də yaxından köməklik göstərir.

Məktəbəqədər yaşlı oxucular uşaqların ekoloji tərbiyəsində ilk növbədə uşaqların gözəllik, estetik zövqünün daha üstün olduğunu nəzərə alaraq, təbiətin gözəlliklərindən danışmaqla təbiəti onlara sevdirmək lazımdır. Ekoloji tərbiyənin düzgün qurulmasında yaş həddi nəzərə alınaraq kitabxanaya gələn oxucularla təbii sərvətlərin və heyvan növlərinin insanların düzgün olmayan fəaliyyəti nəticəsində məhv edilməsinin nəticəsi haqqında müxtəlif söhbətlər, filmlər, nağıllar. CD formasında nümayiş etdirilir.

Bioloji müxtəlifliyin qorunması üçün görülən işlərdən biri kimi oxuculara təbiət haqqında yazılan şeir və hekayələrlə tanış etməyin də xüsusi əhəmiyyəti var. M.Ə Sabirin “Ağacın bəhsi”; N. Gəncəvinin “İlin fəsilləri” şeiri fəsil dəyişiklikləri haqqında uşaqlara müəyyən məlumatlar verir, onlarda təbiətə sonsuz sevgi oyadır. Bu işin daha bir formalarından biridə təbətsevər şairlərin, yazıçıların dəvəti ilə kitabxanada keçirilən görüşlərdir.

Kitabxanada keçirilən viktorinalar da biomüxtəlifliyin qorunmasında uşaqlara təbiəti sevdirməyə xüsusi kömək edir. Kiçikyaşlı uşaqlar üçün zalda təşkil edilən sərgidə qoyulan şəkillər: 1. Quşlar qəfəsdə

2. Quşlar heyvanxanada

3. Quşlar təbiətdə

Kitabxanaçı: Uşaqlar sizcə bu şəkillərdən hansı düzgündür?

Uşaqlar kitabxanaçı ilə öz fikirlərini bölüşür

Kitabxanaçı: Uşaqlar gəlin bir hekayəyə qulaq asağ və düzgün nəticə çıxardağ: Bir gün bir oğlan suyun kənarındakı gölməçədə balaca bir qurbağa gördü. Ona yazığı gəldi. Onu götürüb evə gətirdi. Evdə onu pambığa büküb qutuya qoydu.

Oğlan: Hə, qurbağa indi mənim evimdə isti bir yerdə yatacaqsan.

Kitabxanaçı: Qurbağa bundan heç sevinmədi. Balaca oğlan qutunu açanda gördü ki, qurbağa az qalır ölsün. O, güclə nəfəs alır. Oğlan tez qurbağanı gölməçəyə atdı, qurbağa dirildi.

Uşaqlar sizcə qurbağa balası nə üçün ölümcül halda idi?

Çünki hər bir canlının yeri onun doğulduğu evidir. Qurbağalarında sudan ayırmaq olmaz.

Güllü-çiçəkli bağça. Çiçəklər baş-başa verib oxuyurlar:

Aparıcı: Mayın çiçəkləriyik,

Gözəl-göyçəkləriyik.

Necə xoş ətrimiz var!

Hər yanda xətrimiz var!

Kim tanımır kim bizi? –

Mixəkgülü, incigülü,

Qızılgülü, nərgizi.

Qızılgül: A!.. Eşidənlər elə bilərlər ki, lovğalanırıq.
Nərgiz: Doğurdan a, mənim lovğalıqdan acığım gəlir.
Mixəkgülü: Mənimdə.
İnciçiçəyi: Elə mənimdə

Kəpənək səhnəyə gəlir:

Kəpənək: Salam.
Çiçəklər: Salam ay kəpənək.
Kəpənək: Bayaقدan sizə qulaq asırdım, siz heç lovğalanmırdınız.
Çiçəklər: Sağ ol kəpənək. Sən doğurdanda göyçəksən.
Kəpənək: Xoş sözlər üçün sağ olun. (uçub gedir)
Çiçəklər: Yaxşı yol!
Arı: Öz nəğməm var mənimdə
ZZZZI.....zzzzzzzz....
Heç vaxt düşməz dilimdən
Vızhavızla, uçaram,
Kim toxunsa sancaram.
Xortumluyam fil kimi.
Əlvən güldən, çiçəkdən
Bol şirə çəkərəm mən.

Bioloji müxtəlifliyin qorunması üçün lazım olan əsas şərtlərdən biridə insanların təbiətlə düzgün davranış qaydalarını bilmələridir. Uşaq kitabxanası olaraq bu qaydalarla kiçikyaşlı oxucuları tanış etmək üçün kitabxanada təşkil edilən mövzu günlərinin də xüsusi əhəmiyyəti vardır. Mövzu günü ilə bağlı oxuculara təbiətlə davranış qaydaları haqqında əyani söhbətlər aparılır, sərgilərlə tanış edilir, təbiətlə davranış qaydalarından bəhs edən müxtəlif slaydlar, nümayiş etdirilir.

Uşaqlar üçün təbiətdə davranış qaydaları, ekoloji qadağalar

Meşədə və çəməndə gülləri qırma.

• Göl gülləri təbiətdə qatəm Yadda saxla ki, güllü dəstələri yalnız insanın əlib becərdiyi güllərdən tutmaq olar.
• Güllü dəstəsinin yabanı çiçəklərdən tutulması təbiətdə mənfi təsir göstərə bilər. Çox zaman yanlış olaraq bu əməli qiyamətəndir. Onu düşündünə karar qoyub. Lakin məktəb sənə adət olan güllü toplama verdiyi insanların çox gərziydi yerlərdə birçox bitki növlərinin yoxa getməsinə səbəb olur. Bizim güllərə qarşı "sevgimiz" qurbanın təkə əvvəldən nadir olan bitkilər deyil, həm də adi, zənciçiyə kimi geniş yayılmış bitkilərdir. Hərəninhətə bir çiçək dəstəsi təbiətdə nə qədər zərər vurur. Axı, hər dəfə bəzə bir sinif güllü dəstəsi toplasa həmin güllü bir çəmənlikdən əsar-əlamət qalmaz. Çəmənə bilməz bitki burada "öz evindədir" - o, burada digər bitkilərlə əlaqəlidir. Məsələn, güllərə bəzələri qoruyub və onin şirəsini çəkərək qidalanırlar. Çiçəklənmədən sonra meyvə və toxumlar əməli gəlir. Bu toxumlar bəzələri digərə yerdən həmin bitkilərin çoxalmasına səbəb olur. Bu həddə müvəqqəti zənci almaq üçün bu çiçəkləri qırmağa bizim haqqımız varmı? Əlbəttə, yox. Bunun üçün bəzələrdə, güllələrdə gözlə bitkilər yetişdirin. Gözlə, yabanı çiçəklər isə qoy təbiətdə qalsınlar.

Ağac və kolların budaqlarını qırma.

Ağac canlı varlıqdır. Onun budaqları və yarpaqları ağacın həyatında mühüm rol oynayır. Əksolən, yarpaqlar bitkinin nəfəsini hiss edir.
• Bitkilər yarpaqları köməyi ilə qidalanırlar. Gıdada (karbon qazı və sudan) onlarda bitki, heyvan və insanlar üçün zərərli olan qida maddələri (nişasta, oksigen) yataılır. Budaqları qıraq bitkinin həyatına son qoymağa bizim haqqımız varmı? Axı, yarpaqlar həm də havanın oksigenlə zənginləşdirir, tozu özünə yığır. Təsəvvüf deyil ki, yaşillıq çox olan yerdə rahat nəfəs almaq olur. Biz həm də bitkilərin təbiətdə verdiyi gözəlliyi də unutmamalıyıq. Budaqları, gülləri qırmağa biz bu gözəllikdən də məhrum oluruq.

Qarışqa yuvalarını dağıtma! Qurbağaları və çömçəquyruqları qoru! İlanları, həttə, zəhərli ilanları belə öldürmə.

• Onlar hamısı təbiətdə lazımlıdır. Zəhərli ilanlardan isə insan çox qiymətli dərman alır.

“Su təmiz həyatdır” adlı söhbətdə onlara suyun həyat əhəmiyyətindən danışırıq: Su olmasaydı şübhəsiz hər yan səhralardan ibarət olardı. Dənizlərin yerində dibsiz və ürpədicə çuxurlar qalardı. Göy isə buludsuz və çox əcaib şəkildə görünərdi. Su o nemətdir ki, həyatın yaranması və var olmağımızın əsas səbəbidir. Yer üzündəki həyatın təməli olan suyun yaranması əslində çox çətin bir prosesdir. Suyu yaradan hidrogen və oksigen molekullarının reaksiyaya girməsi üçün yüksək temperatur lazımdır. Planetdə mövcud olan su buxarlanaraq atmosfərə yüksəlir, oradan da yağıntı halında yenidən yerə qaydır. Yəni onun miqdarı dəyişmir, sadəcə olaraq dövr edir. Dünyamızın üçdə iki hissəsi həyat üçün özəl olaraq seçilmiş bir maye – su ilə örtülüdür. Yer üzündə yaşayan bütün canlıların bədənləri isə 50 – 95% nisbətində sudan ibarətdir. Suyun qaynama temperaturuna yaxın istiliyə malik bulaqlarda yaşayan bakteriyalardan tutmuş, əriməkdə olan buzların üzərindəki bəzi yosunlara qədər suyun olduğu hər yerdə və hər temperaturda həyat vardır. Yağışdan sonra yarpaqların üzərində qalan su damcılarında da minlərlə mikroskopik canlı yaşayır, çoxalır və ölür. Burada gənc nəsələ çirklə suyun insan üçün zərərindən, təmiz suyun sağlamlıq üçün qiymətindən danışılır. Əsasən, su, su sərvətlərindən olan balıq, su quşları və s. heyvanların yaşam mənbəyidir. Onlarsa insanların əvəzsiz qida mənbəyi hesab edilir. Suyun çirklənməsi isə su heyvanlarının zəhərlənməsi ilə insanların sağlamlığı üçün böyük təhlükə sayılır.

Sonda belə nəticəyə gəlinir ki, suyun təmizliyinin qorunması ilə isə bütün dünya xalqları məşğul olmalıdır. Gəlin yaşadığımız ərazini layiqincə qoruyaq, ana təbiəti sevak, onu qiymətləndirək, Allahın bizə bəxş etdiyi gözəllikləri layiqincə qiymətləndirək. Onsuzda bir tərəfdən çirklənən təbiətimizi biz daha da korlamayaq. Yaradanın bizə nəsib etdiyi gözəllikləri duyaq, anlayaq və ona daim şükr edək. Və bir şeyi anlayaq ki, susuz həyat olmayıb, olmayacaqdır. Odur ki, bu təbii resursların əsasən də suyun mahiyyətini anlayaq onu düzgün qiymətləndirməyi və düzgün istifadə etməyi bacaraq. Allah heç kimi susuzluqdan sınağa çəkməsin. İnsan ömrü susuz beş gün belə yaşaya bilməz.

Kitabxanada rəsm müsabiqələrinin keçirilməsi-nin də xüsusi əhəmiyyəti vardır.

“Əgər su olmasaydı yer üzünü necə görünərdi?” Belə bir başlıq altında kitabxanada təşkil olunan, rəsm müsabiqəsinin məqsədi iştirakçı olan hər bir yeniyetmənin susuz dünyanı necə təssəvvür etdiyini öyrənməkdir. Həmçinin müsabiqə suyun həyatı əhəmiyyəti, su və su ekosistemlərinin qorunmasının vacibliyini uşaqlara aşılacaq. Müsabiqənin keçirilməsi üçün kitabxanada müsabiqənin keçirilmə vaxtı yazılmış elan vurulur. Elan istifadəçilərin daha çox olduğu kitabxanamızın internet saytında yerləşdirilir. Xidmət şöbəsinin işçiləri oxucuları bu müsabiqə haqqında məlumatlandırır, iştirak etməyə həvəsləndirir. Ən maraqlı rəsm müəllifi isə sonda kitabxana tərəfindən mükafatlandırılır.

Kiçikyaşlı oxucularla təbiətdə müxtəlif dərman bitkilərin faydasından bəhs edən səhnəciyin hazırlanması məqsəduyğundur.

İlk öncə kitabxanaçı suallarla başlayır

Kitabxanaçı: Uşaqlar hansı bitkiləri tanıyırsınız?
Bitkilərin insan üçün nə faydası var?
Onlar bizə lazımdır?
Bitkilər məhv olsa nə baş verər?

Sual-cavabdan sonra kitabxanaçı uşaqlara bitkilər haqqında geniş məlumat verilir. “Bitkilər bizim həyatın bəzəyidir. Onların əhatəsində yaşamaq çox insanlara böyük həzz verir. Onlar həm də bizlər üçün oksigen mənbəyidir. Gündəlik yedikimiz çörəyidə bizlərə təbiət yetişdirir. Çörək insanın yaratdığı elə bir nemətdir ki, həyatı onsuz təsəvvür etmək olmaz. Əvvəlcə yer şumlanır, buğda əkilir. Əmələ gələn sümbülləri kombaynla yığıb dəyirmanlara daşıyırlar. Üyüdülmüş buğda un olduqdan sonra çörək zavodlarında bişirilməyə göndərilir. Xalq şairi Səməd Vurğun çörək haqqında belə demişdir:

Torpağa düşməsin havayı bir dən,
Çörək bol olarsa, basılmaz Vətən.

Ona görə də çörəyin qədrini bilmək lazımdır.

Bitkilər insanları müalicə etmək üçün də çox faydalıdır. Dünyada olan bütün xəstəliklərin dərmanı təbiətdə var. Məktəbəqədər uşaqlarla bitkilərin faydası haqqında səhnəcik təşkil etmək daha maraqlı olar.

Kitabxanaçı: Heç xəstələndiyiniz zaman dərman içmişiniz? Bilirsiniz bu dərmanların çoxu təbiətdə var. Sən demə hər bir xəstəliyin müalicəsi üçün öz bitkisi var. Təbiət həm də şəfəverici qüvvəyə malikdir. Gəlin Doktor Aybolit həmin dərman bitkiləri ilə bizi tanış etsin.

(*Həkim Aybolit əlində bitkilərin şəkilləri səhnəyə çıxır.*)

Aybolit: İştahan pisdür zəncirotu ye.
Mədən ağrıyır bağayarpağı dəmlə iç.
Soyuqdəymən varsa, bağayarpağı dəmlə iç.
Əlində yara varsa yenə bağayarpağı qoy.
Boğazın ağrıyorsa gülxətmi dəmlə iç.
Dazıotu isə yanığa dərmandır.

Kitabxanada aparılan tövsiyə xarakterli icmallar da böyük önəm daşıyır. Şagirdlərlə işləyən orta məktəb müəllimləri ilə icmal zamanı məlumat-bibliografika şöbəsi tərəfindən hazırlanmış biomüxtəliflik mövzusunda bibliografik məlumatlardan, bu mövzuda hazırlanmış ədəbiyyat siyahılarından istifadə edilir, onlara **“təbiətin qorunması”, “sağlamlıq və biz”, “ətraf mühitin mühafizəsi yolları”** mövzusunda tövsiyə ədəbiyyatları verilir. İcmal zamanı həmçinin biomüxtəliflik və onun qorunması haqqında qəbul edilmiş dövlət qanunları və proqramları ilə də onları tanış edə bilərik. Bu qanunlar -

- 2000-ci ilin yanvarında Monrealda Bioloji Müxtəliflik haqqında Konvensiyaya Əlavə Protokolun qəbul edilməsi,
- 1998-ci ilin iyun ayında Danimarkanın Orhus şəhərində qəbul edilmiş Orhus konvensiyası,
- 2000-ci il dekabrın 20-də BMT-nin Baş Assambleyasının 55/201 nömrəli qətnaməsi ilə 22 may tarixini Bioloji müxtəliflik üzrə Konvensiyasının qəbul olunması, Azərbaycanda isə bu sahədə:
 - “Bitkilərin genetik ehtiyatlarına dair” Dövlət Proqramı,

• “Ətraf mühitin mühafizəsi üzrə Milli Fəaliyyət Planı”,
• “Ekoloji cəhətdən dayananaqlı sosial - iqtisadi inkişafa dair Milli Proqram”
və digər qəbul edilmiş proqramlar haqqında məlumatlandırırıq. Onları Dünya Mühafizə İttifaqına biomüxtəlifliyin sürətlə azalma səbəbləri ilə tanış edirik:

- Ətraf mühitin çirklənməsi
- Qlobal iqlim dəyişikləri
- Səhrələşmə
- Əhalinin artımı ilə əlaqədar istehlakın çoxalması
- Tələsik təbii ehtiyatlardan istifadə

Şifahi təbliğat formalarının kitabxanada geniş yayılmış formalarından biri olan “Sual-cavab gecələri” və diskusiyaların gənc oxucularda təbiət və biomüxtəliflik, onun qorunması haqqında biliklərinin genişləndirilməsində əvəzsiz rolu var. Qoyulan sualların əhatəli şəkildə işıqlandırılmasının təmin edilməsi üçün bu sahə üzrə mütəxəssislər cəlb olunan sual-cavab gecəsində, təbiətdə biomüxtəlifliyin məhv olmasının qarşısının alınması yolları haqqında danışılır, “*Təbiət canlılara nə üçün lazımdır*”, “*Təbiəti qorumaq nədir*”. “*Hazırda təbiəti hansı rəngdə görürük*”, və s. suallar ətrafında müzakirələr edilir. Biomüxtəliflik global əhəmiyyətli bir mövzu olduğu üçün “Sual-cavab” gecələrinin təşkili prosesi zamanı ilk öncə sual-cavab gecəsinin keçiriləcəyi yer və vaxt göstərilən elan hazırlanır. Verilən suallara daha məzmunlu cavab vermək üçün sual-cavab gecələrində əyani, illüstrasiyalardan istifadə edə, həmçinin bəzi məsələlərin geniş daha aydın izahını tapmaq üçün iştirakçıları “*Azərbaycanda ev heyvanlarının biomüxtəlifliyi*”, “*Xəzər dənizinin və sahiləni ərazilərin ekologiyası*”, tövsiyyə xarakterli ədəbiyyatlarla tanış edirik. Bu məsələlərin geniş izahı verilmiş ədəbiyyatı dinləyicilərə tövsiyyə etmək çox faydalıdır. Cavabların gecədə iştirak edənləri nə dərəcədə qane etdiyini öyrənməklə, gələn sual-cavab gecəsini bu işdə hansı mövzuya həsr etmək lazım gəldiyini öyrənməklə tədbiri yekunlaşdırırıq.

Konkret mövzuya, tarixi günlərə həsr edilən divar qəzetlərinin təşkilinin də kitabxanalarda uşaqların əyani məlumatlandırılmasında böyük əhəmiyyəti vardır. Kitabxanada Biomüxtəliflik günü və onun qorunması haqqında hazırlanan divar qəzetlərində keçən əsrdən nəşr olunmağa başlayan, mətbuatımızın əsasını qoyan “Əkinçi” qəzetinin səhifələrindən də istifadə edə bilərik. Çünki təbiəti sevmək onun qorunması keçən əsrdə də aktual mövzulardan biri olub. Təbliğat məqsədi ilə ilk nəşrlərimizdən olan Əkinçi qəzetinin nömrələrində bu sahəyə geniş yer ayrılırdı. Şekillərin və illüstrasiyaların maraqlı olmasının da divar qəzetinin tərtibində cəlbedici rolu var. Onlar təbliğatın təsirli vasitəsi olub qəzeti bəzəyir və daha canlı edir. Öz inandırıcılığı və təsir gücü etibarlı ilə şəkillər bir çox hallarda qəzet materiallarının başqa növlərindən üstün olur.

Oxucularla kütləvi işin ən təsirli və geniş yayılmış formalarından biri olan söhbətlərdə, kiçik qrup ilə və ayrı-ayrı şəxslərlə fərdi keçirilən söhbətin əsas xüsusiyyəti mövzunun qarşılıqlı danışmaq zamanı aydın, çatdırılmasıdır. Söhbətin müvəffəqiyyəti mövzunun aktuallığından, kitabxana işçisinin oxucuları həmin mövzuya, kollektiv müzakirəsinə oxucuları cəlb etmək bacarığından asılıdır. 22 may Beynəlxalq Biomüxtəliflik günü münasibətilə “Biomüxtəliflik və dünyanın mədəniyyət rəngləri” mövzusunda söhbətə hazırlıq onun məqsədinin müəyyən edilməsindən, materialın seçilib öyrənilməsindən, əyani materialların toplanmasından ibarətdir. Bu mövzuda söhbətin

təşkili üçün ilk əvvəl oxucular Biomüxtəliflik anlayışı haqqında məlumatlandırılır. Söhbəti qəzet və ya jurnal məqaləsinin oxunuşundan, hər hansı bir sualın qoyuluşundan başlamaq olar. Mövzunun müzakirəsinə daha çox dinləyici cəlb etmək üçün oxuculara veriləcək suallar hazırlaya bilərik.

Suallar:

- ✎ Artıq, hamıya aydın oldu ki, təbiəti dağıtmaq olmaz. Sizin fikrinizcə nadir bitkiləri, kökü kəsilməkdə olan heyvanları məhv etmək insanlara hansı ziyanı gətirir?
- ✎ Nəyə görə hətta qoruqlarda, milli parklarda, zooloji parklarda belə nadir bitki və heyvan növlərini qorumaq mümkün deyil?
- ✎ Sizin fikrinizcə, bitki və heyvanların sayının gündən-günə azalmasının qarşısını almaq üçün müxtəlif ölkələr hansı təşəbbüsü həyata keçirməlidirlər?
- ✎ Bioloji müxtəliflik dedikdə nə başa düşürsünüz ?
- ✎ Növlərin müxtəlifliyi nə deməkdir?
- ✎ Qırmızı kitaba düşmüş bitki və heyvan növlərinin qorunmasına insanlar necə kömək edə bilər?
- ✎ Bioloji müxtəlifliyi qorumaq insanlara niyə lazımdır?
- ✎ Növlərin məhv olmasına səbəb nədir?
- ✎ Bioloji müxtəlifliyin qorunması üçün nə etmək lazımdır?

Söhbəti istiqamətləndirərkən kitabxanaçı mövzunun mahiyyətini əhatə etməli, 22 may Biomüxtəliflik gününü yaranması haqqında danışmalı, aydın, yadda qalan misallar gətirməli, inandırıcı sübutlar göstərməli, onu kollektivin işi və həyatının konkret məsələləri ilə sıx bağlamalıdır. Biomüxtəliflik geniş və global mövzu olduğundan müxtəlif su ekosistemləri, meşə örtüyü, dərman bitkiləri və onların faydaları haqqında, biomüxtəlifliyin azalmasının qarşısının almaq üçün görülən tədbirlərin, dövlət qoruqları və s. haqqında, sərgilərin təşkilinin öz rolu vardır. Ümumi sərgi üçün məşhur bioloq Vilsonun biomüxtəliflik haqqında söylədiyi fikri başlıq kimi istifadə edə bilərik. Mövzu ilə bağlı seçilmiş ədəbiyyatlardan, müxtəlif sitatlardan istifadə sərgini daha maraqlı edir.

Başlıq:

Məşhur bioloq E.Vilson biomüxtəlifliyi həyatın məğzi" adlandırmışdır. Biomüxtəliflik Yer üzərində mövcud olan genlərdən ekosistemlərə qədər bütün canlıların əmələ gətirdiyi müxtəlifliyin məcmusu deməkdir.

SİTATLAR:

“Təbiət və insan münasibətləri – iki mədəniyyətin münasibətləridir; onlardan hər biri özünəməxsus olaraq davranış qaydalarına malikdir.

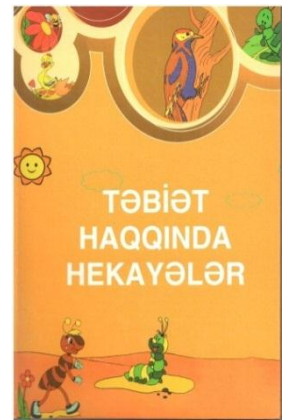
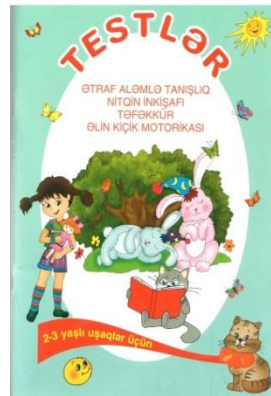
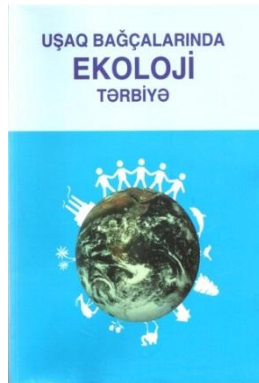
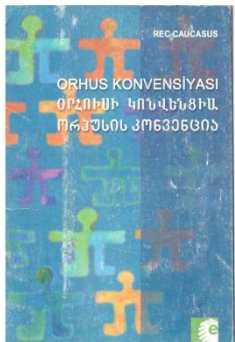
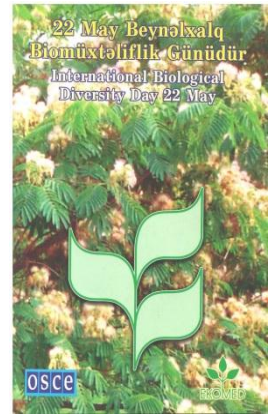
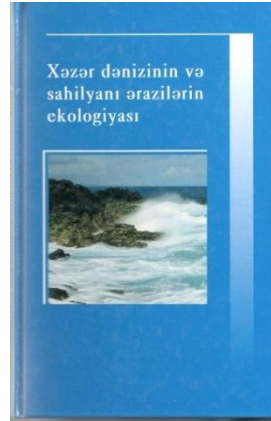
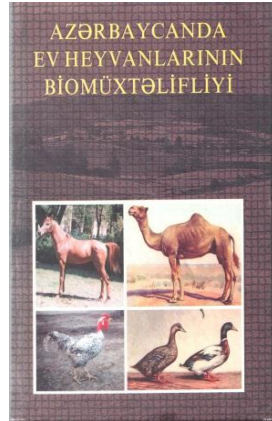
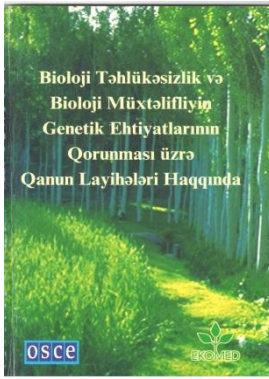
Akademik D.S.Lixaçov

Mədəniyyətlə təbiət vahid təsəvvür edilməli, bir-brindən yararlanmalıdır.

Rus ziyalısı Nikolay Berdyayev

Biz təbiətimizi nə qədər sevsək, onu nə qədər yaxşı mühafizə etsək, o da bizə o qədər qida və şəfa verəcəkdir.

Akademik Həsən Əliyev

Kitabxanalarda İnsan və ekologiya”, “Biosfer və insan”, “Əhali və ətraf mühit”, “Ekoloji mədəniyyət” adlı xüsusi dərnəklərin təşkili uşaqlarımızın, gənclərimizin bu mövzuda biliyinin artmasına səbəb olar.

Biomüxtəliflik – dünyanın mədəniyyət rəngləri:

Bir anlıq səmanı quşlarsız, torpağı gülsüz, dənizləri balıqlarsız və nəhayət planetimizi uşaqlarsız təsəvvür edə bilərsiniz? Necə də dəhşətdir!!! Təbiəti qorumaq bizim əlimizdədir. Gəlin bu gözəlliklərə biganə qalmayaq!

F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası Beynəlxalq Muğam Mərkəzində Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin təşkilatı dəstəyi ilə Respublika Təhsil Nazirliyi və Bakı şəhəri üzrə Təhsil İdarəsinin tabeliyində olan Uşaq və Gənclər Yaradıcılıq Mərkəzləri arasında 22, 26 may 2014-cü il tarixində Beynəlxalq Biomüxtəliflik gününə həsr olunmuş “Dünyanın mədəniyyət rəngləri” adlı yarışma keçirdi. Yarışmada Böyük Britaniya, Türkiyə, Hindistan, Rusiya, Gürcüstan, Tatarıstan, İran, Yunanıstan, Hollandiya, Hindistan, İtaliya, İspaniya dövlətləri təmsil olunurdu. Yarışma 5 nominasiya üzrə nəzərdə tutulmuşdu:

1. Təmsil olunan dövlət haqqında təqdimat-slaydların (video və ya foto) hazırlanması
2. Milli rəqs
3. Milli geyim (seçilən dövlətlərə mənsub kuklalara)
4. Milli kuklanın hazırlanması
5. Şirna nağıl

Tədbiri keçirməkdə əsas məqsəd uşaqları dünya xalqlarının mədəniyyəti, adət və ənənəsi, ədəbiyyatı, musiqisi ilə tanış etmək, dostluq əlaqələrini möhkəmləndirmək, onlarda tolerantlıq hissələrini aşılamaqla istedadlı uşaqları üzə çıxarmaq, sağlam gələcəyimiz naminə ekologiyamızı qorumaqla uşaqları maarifləndirmək idi. Yarışmanın açılışı 22 may saat 11:00-da Beynəlxalq Muğam Mərkəzində keçirildi. Münsiflər heyətini Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi kitabxana sektorunun müdiri Lətifə xanım Məmmədova, Respublika Xoreoqrafiya Akademiyasının əməkdaşı, sənətşünas Gülşən xanım Kəngərli, Rabitə və İnformasiya Texnologiyaları Nazirliyinin əməkdaşı - Məlumat Hesablama Mərkəzi, WEB texnologiyaları şöbəsinin sektor müdiri Knyaz Yaqubov, Azərbaycan Xalq rəssamı Arif Hüseynov, arxitektör, rəssam və Azərbaycan kuklaçılarının koordinatoru Pərviz Hüseynov, filologiya elmləri doktoru, professor, uşaq yazıçısı Zahid Xəlil təmsil edirdi. Tədbirdə təmsil olunan 12 dövlətin səfirliklərindən nümayəndələr, YUNİSEF-in Azərbaycan nümayəndəliyi, Ombudman nümayəndəliyi, Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Təhsil Nazirliyinin əməkdaşları, uşaq yazarları, məktəblilər iştirak edirdi.

Tədbir iştirakçıları bunlar idi:

1. Nəsimi rayonu Uşaq və Gənclər Yaradıcılıq Mərkəzi(Türkiyə)
- 2.Sabunçu rayonu Uşaq və Gənclər Yaradıcılıq Mərkəzi (Böyük Britaniya)
- 3.Yasamal rayonu Uşaq və Gənclər Yaradıcılıq Mərkəzi (Hindistan)
4. Səbail rayonu Uşaq və Gənclər Yaradıcılıq Mərkəzi (Gürcüstan)
5. Binəqədi rayonu Uşaq və Gənclər Yaradıcılıq Mərkəzi (Özbəkistan)
6. Xətai rayonu Uşaq və Gənclər Yaradıcılıq Mərkəzi (İran)
7. Nərimanov rayonu Uşaq və Gənclər Yaradıcılıq Mərkəzi (İspaniya)

8. Qaradağ rayonu Uşaq və Gənclər Yaradıcılıq Mərkəzi (Rusiya)
9. Xəzər rayonu Uşaq və Gənclər Yaradıcılıq Mərkəzi (İtaliya)
10. Suraxanı rayonu Uşaq və Gənclər Yaradıcılıq Mərkəzi (Tatarıstan)
11. Pirallahı rayonu Uşaq və Gənclər Yaradıcılıq Mərkəzi (Yunanıstan)
12. Nizami rayonu Uşaq və Gənclər Yaradıcılıq Mərkəzi (Hollandiya)

Yarışmanın açılışı C.Hacıyev adına 3 saylı musiqi məktəbinin xor kollektivinin ifasında Uşaq himni ilə başladı. (sözləri İsmayıl Dadaşov, musiqisi Səyavuş Kərimi) Tədbir ssenari üzrə davam etdi. Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin Aparatının rəhbəri Firudin Qurbanov çıxış etdi. Çıxışında 22 may tarixinin bizim üçün necə önəmli olmasından, uşaqlar arasında aparılan belə işlərin onların dünyagörüşünün artmasında, tolerantlıq hislərinin güclənməsində rolundan danışdı. YUNİSEF-in Azərbaycandakı nümayəndəliyinin rəhbəri Mark Hervord çıxışında qeyd etdi ki, belə tədbirlərin keçirilməsi həqiqətən də onu daha çox sevindirir. Çünki ana və uşaqların sağlamlığının qeydinə qalan bir təşkilat kimi, gələcəyimiz olan uşaqların sağlam, hərtərəfli böyümələri üçün keçirilən tədbirə görə Mədəniyyət Nazirliyinə, kitabxana işçilərinə öz dərin minnətdarlığını bildirdi. Tədbir iştirakçılarının 3 nominasiya üzrə əl işlərinə (Kuklaların hazırlanması, şırma nağılın təqdimatı və milli geyimin düzgün seçilməsi) Muğam Mərkəzinin foyesində, 2 nominasiya üzrə isə (çarxlı video və ya foto slaydın nümayişi, milli rəqsin təqdimatı) zalda qiymət verildi. Ən yüksək qiymət 5 bal olmaqla qiymətləndirildi. Yarışmanın yekun konserti, qaliblərin mükafatlanması mayın 26-da saat 11:00-da Beynəlxalq Muğam Mərkəzində keçirildi. Tədbirdə qaliblərin mükafatlanması təntənəli şəkildə qeyd olundu.

“Tamaşaçı rəğbəti” nominasiyasının qalibi Nəsimi rayon Çingiz Mustafayev adına 25 saylı Uşaq Yaradıcılıq Mərkəzi oldu. Nominasiya qalibinə diplom və hədiyyəni təqdim etmək üçün səhnəyə Bakı şəhər Təhsil İdarəsinin nümayəndəsi Rövşən Əliyev dəvət olundu. Yekun mərhələsində onlar Türk rəqsini oynadılar. Azərbaycanın Türkiyədəki səfirliyinin müşaviri Əhməd bəy uşaqları təbrik etdi, onlara uğurlar dilədi. Yarışmanın əsas nominasiyalından biri olan “Milli kukla” nominasiyasının qalibi Səbail rayon 20 saylı Uşaq Yaradıcılıq Mərkəzinin üzvləri oldu. Nominasiya qalibinə diplom və hədiyyəni təqdim etmək üçün səhnəyə arxitektor, rəssam, Azərbaycan kuklaçılarının koordinatoru Pərviz Hüseynov dəvət olundu. Onlar da yekun konsertdə gürcü rəqsi ilə çıxış etdilər. “Kuklalara milli geyimin düzgün seçilməsi” nominasiyasının qalibi 26 saylı Binəqədi rayon Uşaq Gənclər Yaradıcılıq Mərkəzinin üzvləri oldu. Nominasiya qalibinə diplom və hədiyyəni təqdim etmək üçün səhnəyə Azərbaycan xalq rəssamı Arif Hüseynov dəvət olundu. Onlar özbək rəqsi ilə yekun konsertinə daha əlvan rəng qatdılar. “Şırma nağıl” nominasiyasının qalibi Qaradağ rayonu 33 saylı Uşaq Yaradıcılıq Mərkəzinin üzvləri oldu. Nominasiya qalibinə diplom və hədiyyəni təqdim etmək üçün səhnəyə uşaqların sevimli yazıçısı Reyhan Yusifqızı dəvət olundu. “Çarxlı video və ya foto slaydın hazırlanması” nominasiyasının qalibi 24 saylı Yasamal rayon Uşaq Yaradıcılıq Mərkəzinin üzvləri oldu. Onlar yekun konsert programında hind rəqsi ilə çıxış etdilər. Nominasiya qalibinə diplom və hədiyyəni təqdim etmək üçün səhnəyə Rabitə və İnformasiya Texnologiyaları Nazirliyi, VEB texnologiyaları şöbəsinin sektor müdiri Knyaz Yaqubov dəvət olundu. Rabitə və İnformasiya Texnologiyaları Nazirliyinin xüsusi hədiyyəsi (notbuk) Pirallahı rayon 29 saylı UYM-nin üzvlərinə verildi. Təmsil olunan

dövlətin “Milli rəqs” nominasiyasının qalibi 28 sayılı Xəzər Uşaq Yaradıcılıq Mərkəzinin üzvləri oldu. Nominasiya qalibinə diplom və hədiyyəni təqdim etmək üçün səhnəyə Respublika Xoreoqrafiya Akademiyasının əməkdaşı, sənətsünas Gülşən xanım Kəngərli dəvət olundu. Bütün nominasiya qaliblərinə diplom və video kamera hədiyyə edildi.

Yarışmanın qalibi Nizami rayon Uşaq Yaradıcılıq Mərkəzi oldu, onlar 141 balla seçildilər. Zalda monitorda münsiflərin verdikləri qiymətlər, yekun qiymətlərin cədvəli görüldü. Hər bir iştirakçı onlara verilən qiymətlərlə tanış oldular. Qalib komanda kubok və kompüter dəsti qazandı.

Yarışmada fəal iştirak etdiklərinə görə Sabunçu rayon 47 sayılı Məktəbdənkənar iş mərkəzi, Xətai rayon 22 sayılı UYM, Nərimanov rayon 21 sayılı UYM, Pirallahı rayon 29 sayılı UYM, Suraxanı rayon 32 sayılı UYM-nin bütün iştirakçılarına diplom, hədiyyələr verildi. Yarışmanın bütün iştirakçılarına F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası tərəfindən təsis edilən “Göy qurşağı” jurnalı, kitab və məktəb ləvazimatı hədiyyə edildi. Tədbir iştirakçıları “Heydər Əliyev və uşaqlar”, “22 may- Biomüxtəliflik günüdür”, “Biz birlikdəyik” adlı video çarxlı slaydlara baxdılar.

Yekun konsertdə isə Nizami rayon Uşaq Gənclər Yaradıcılıq Mərkəzinin “Azəri inciləri” rəqs kollektivi Azərbaycan ritmləri və holland rəqsi ilə çıxış etdilər.

Kitabxanamızda gənclərin təlim –tərbiyəsində əsas yer tutan mövzu icmallarında keçirilməsinin öz yeri var. Müəyyən bir problem və ya aktual məsələyə həsr edilmiş ədəbiyyat barədə danışılan icmalda, Xəzər dənizində yaşayan quşların növ müxtəlifliyi ilə əlaqədar son illərdə nəşr olunmuş İlyas Babayev “Xəzərin Azərbaycan hissəsinin sudaüzən quşları” kitabı seçilir. Kitabda quşlar sinfinin ümumi xarakteristikasından, həyat tərzi davranışı, növ müxtəlifliyindən və əhəmiyyəti haqqında danışılır. Kitab paralel olaraq ingilis dilində də çap edildiyindən xarici dilli vətəndaşlar üçün də nəzərdə tutulmuşdur.

Mövzu icmalı zamanı yalnız mövzu ilə bilavasitə əlaqəsi olan bir neçə kitab daxil edə bilərik. Mövzu icmallarının ətraflı planını, mətnini işçilər və kitabxana işinə cəlb edilmiş fəallarla əvvəlcədən müzakirə etmək məqsədəuyğun olardı.

İşğal olunmuş Azərbaycan ərazilərində bioloji müxtəliflik.

Belə ki, talan olunmuş və məhv edilmiş mədəni-tarixi abidələr təkcə Azərbaycanın yox, həm də dünya sivilizasiyasının çox dəyərli mədəniyyət nümunələri sayılır. Ölkəyə yağ düşmənin tərəfindən vurulmuş ziyan iqtisadiyyatla yanaşı onun canlı təbiətini də məhv edir, bioloji müxtəlifliyin tarazlığının pozulmasına gətirib çıxardır. 1988-94-cü illər ərzində Ermənistanın hərbi təcavüzü nəticəsində Azərbaycan Respublikasının 1,7 milyon hektar ərazisi işğal olunmuşdur. İşğal olunmuş ərazilərdə 460 növdən çox yabanı ağac və kol bitkiləri bitir. Bunlardan 70-i endemik növ olub, dünyanın heç bir yerində təbii halda bitmir. Qaracöhrə, ayıfındığı, Araz palıdı, yalanqoz, şərq çınarı, adi nar, meşə üzümü, pirkal, şümşəd, eldar şamı, adi xurma, söyüdyarpaq armud və s. növ ağaclar işğal olunmuş ərazidə məhv edilərək dünya florasının xəzinəsindən silinmək üzrədir. Həyata keçirilən məqsədyönlü tədbirlər nəticəsində xüsusi mühafizə olunan təbiət ərazilərinin sahəsi hazırda 890 min hektara çatdırılmışdır ki, bunun da 42997 hektarı erməni işğalçıların tapdığı altındadır. “Bəsitçay Dövlət Təbiət Qoruğu”, “Arazboyu Dövlət Təbiət yasaqlığı”, “Qaragöl Dövlət Təbiət Qoruğu”, “Laçın rayon Dövlət Təbiət yasaqlığı”,

“Qubadlı rayon Dövlət Təbiət yasaqlığı” və “Daşaltı Dövlət Təbiət yasaqlığı”nın ərazilərində olan qiymətli ağac və biomüxtəlifliyin digər növləri bu gün də talan edilir.

Zəngilan rayonunun Rəzdərə kəndində çinar meşəsinin yerləşdiyi ərazidə olan çinar, qoz, palıd ağacları artıq təhlükə qarşısındadır. Bəsitçay vadisindəki çinar meşəsi təkcə Azərbaycana deyil, bütün Avropa təbiətinə məxsus olan nadir incidir.

Kəlbəcər rayonunda “Qırmızı kitab”a daxil edilmiş 968 hektar ərazini əhatə edən ayıfındığı ağacları da kütləvi şəkildə qırılır. Rayon ərazisində 4 mindən artıq müxtəlif növ bitki vardır ki, bunlardan 200-ə qədəri dərman bitkiləri kütləvi şəkildə talan olunaraq xaricə daşınır. Bu isə bitkilərin həmin ərazilərdə kökünün kəsilməsinə səbəb olur.

Məlum olduğu kimi Şuşa şəhəri dünya mədəniyyətinin incilərindən biridir. Bu şəhərin mədəniyyət və təbiət abidələri artıq məhv edilib. "Ağzı yastı" kaha adlanan yerin qabağından Topxana meşəsi, "Haça yal" adlanan sahəsində uzun illər mədəni formada əkilərək becərilmiş 2000 ədədədək palıd ağacı məhv olmaq təhlükəsindədir. Şuşa və Əsgəran ərazisində nadir təbiət komplekslərini qorumaq üçün 1988-ci ildə təşkil edilən Daşaltı Dövlət Təbiət Yasaqlığı 450 hektar ərazini əhatə edirdi. 1992-ci ildən işğal altında qalan yasaqlıq hazırda tamamilə məhv edilib.

Zəngin biomüxtəlifliyə malik Azərbaycan təbiətinin bir parçası olan Laçın rayonunda yerləşən Qaragöl Dövlət Təbiət Qoruğunda isə ətraf mühitə vurulan ziyanın məbləği ölçüyə gəlməz dərəcədədir. Burada ermənilər tərəfindən fasiləsiz ovlandığı üçün heyvan və quşların sayının xeyli azaldığı, bir çox növlərin tamam məhv edilməsi müşahidə edilib. Yasaqlığın ərazisində Hacışamlı meşəsində dünyada ən qiymətli növ olan qırmızı palıd (qızıl palıd) ağacları var. Azərbaycanda yalnız həmin yasaqlıqda yayılan bu ağacın materialından qiymətli mebel və xüsusən konyak spirti saxlamaq üçün çəlləklər düzəldilməsində istifadə edilir.

Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərində ekoloji əhəmiyyətə malik bir çox göllər böyük antropogen təsirə məruz qalır. Bu ərazilərdə irili-xırdalı 7 relikt göl: Kəlbəcər və Laçın rayonlarının yaylaqlarında Böyük Alagöl, Kiçik Alagöl, Zalzaxagöl, Qaragöl, Canlıgöl, Işıqlı Qaragöl və Ağdərə rayon ərazisində (Tərtərin qolu olan Torəğaçayda) Qaragöl kimi şirin su ehtiyatları bu gün işğal altındadır.

İşğal olunmuş ərazilərdən keçən təbii su mənbələrimiz həddindən artıq çirklənməyə məruz qalır. Araz və Kür çaylarının qolları olan uyğun olaraq Oxçuçay və Ağstafaçayın Ermənistan tərəfindən ən ağır formada çirkləndirilməsi nəticəsində sözügedən çaylarda canlı aləmin yaşayışı üçün böyük təhlükə yaranmışdır.

Qubadlı rayonunu işğal etdikdən sonra kəndlərdəki evləri yandıraraq viran etmiş, əmlakını, var-dövlətini talan edib aparmış, meşələri, həyətlərdəki ağacları kəsib daşımış, təbiət abidələrini, dağıdıb məhv etmiş, yasaqlardakı vəhşi heyvan və quşları vəhşicəsinə ovlamış, “Bərgüşad” və “Həkəri” çaylarındakı qiymətli balıq növlərini elektrik cərəyanları və partlayıcı maddələrlə qıraraq tükənmiş hala salmışlar. Başqa sözlə desək Qubadlının ətraf mühitinə və təbii sərvətlərinə misli görünməmiş dərəcədə dağıdıcı zərbə vurmuşlar.

22 may Beynəlxalq Biomüxtəliflik Gününün kitabxanada qeyd olunmasının əsas məqsədi uşaqlara təbiəti necə qoruması yollarını göstərmək, onlara təbiəti sevdirmək, insan sağlamlığında təbiətin rolunun əvəzsiz olduğunu göstərmək və onlarda insan orqanizmi üçün çox vacib olan bu sağlamlığı qoruyub möhkəmləndirməyə həvəs

oyatmaqdan ibarətdir. Sağlamlıq günü, şagirdlərlə “Sağlam həyat tərzini nədir?”, “Sağlamlıq və fiziki mədəniyyət”, “Şəfəli bitkilərin əhəmiyyəti”, “Dərman bitkiləri ilə səyahət”, “Təbiətdə olan güllərin insanın sağlamlığında rolu”, “Ekologiya və insan sağlamlığı” mövzularında viktorina, dəyirmi masa, tibb işçiləri ilə görüşlərin keçirilməsi məqsəduyğundur. Oxuculara həm də insan tərəfindən yaradılan elektromaqnit sahələrinin, şüalanmanın, mobil telefonların, kompyuterlərin, peyk ötürücülərinin canlı orqanizmlərə, təbiətə xüsusilə ətraf mühitə su ekosistemlərində yaşayan canlılara insanların sağlamlığına ziyanı barədə məlumatlandırma bilərik.

Bioloji müxtəliflik günü ilə əlaqədar təşkil edilən tədbirlərdə təbliğatla məşğul olan hər bir kitabxana işçisi **“Davamlı inkişaf konsepsiyası”nın tarixi mahiyyəti və əsas məqsədi, BMT-nin, RiO-92 konfransında qəbul edilmiş “XXI əsrin gündəliyi” adlı sənəd və onun bölmələri, ətraf mühitin mühafizəsinə aid Beynəlxalq Konvensiyalar, “Ümumdünya mədəni və təbii irsin qorunması hüquqları”, “1994-cü il BMT-nin iqlim dəyişməsi üzrə çərçivə konvensiyası”, 1996-cı il “Ozon qatının qorunması” üzrə konvensiya, 1998-ci il “Səhrələşməyə qarşı mübarizə”, 1999-cu il “Ətraf mühitə aid məsələlər üzrə qərarların qəbul edilməsində ictimaiyyətin iştirakı və informasiyanın alınması” barədə Orxus konvensiyası, 2001-ci il “Bioloji müxtəliflik” üzrə konvensiya, ümumiyyətlə ətraf mühitin mühafizəsinə aid Beynəlxalq Konvensiyalar, Ekologiya sahəsində Azərbaycan Respublikasının qoşulduğu Beynəlxalq Konvensiya haqqında məlumatlı olmalıdır.**

Mədəni irsin qorunması və gələcək nəsillərə çatdırılması uzunsürən, bərpaolunmaz bir tarixi prosesdir. Təbiətdə Bioloji müxtəlifliyin düzgün istifadə edilməməsi mədəni irsin məhv olmasına gətirib çıxardır. Bu sahədə tədbirləri gücləndirmək məqsədi ilə 2001-ci il 21 dekabr tarixli Azərbaycanda biomüxtəlifliyin qorunması haqqında sərəncam imzalamışdır.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2001-ci il 21 dekabr tarixli, 848 nömrəli Sərəncamı ilə bu Konvensiyaya uyğun olaraq, bitkilərin, heyvanların və mikroorqanizmlərin genetik ehtiyatlarının yox olması təhlükəsinin qarşısını almaq üçün kompleks tədbirlərin həyata keçirilməsini təmin etmək məqsədi ilə Bioloji müxtəlifliyin genetik ehtiyatları üzrə Dövlət Komissiyası yaradılmışdır. Azərbaycan Respublikasında bioloji müxtəlifliyin qorunması və davamlı istifadəsinə dair Milli Strategiya və Fəaliyyət Planı bioloji müxtəlifliyin qorunması və davamlı istifadəsi sahəsində səmərəli tədbirlərin həyata keçirilməsi və konkret müsbət nəticələrin əldə edilməsinə yönəldilmişdir. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2006-cı il 24 mart tarixli sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasında bioloji müxtəlifliyin qorunması və davamlı istifadəsinə dair Milli Strategiya və fəaliyyət Planına” əsasən bioloji müxtəlifliyin qorunması bütün yaşayış mühitlərində - quruda, dəniz və digər su ekosistemləri də daxil olmaqla canlı orqanizmləri əhatə edir. Hazırda dünyada 15 milyondan çox canlı növlər mövcuddur və hər gün onların yüzə yaxını bərpa olmadan müxtəlif səbəblərdən məhv olur, və bu bir çox hallarda bu hiss olunmur. Lakin bəşəriyyətə belə itkilərdən olduqca böyük ziyanı dəyir. Bu gedişlə Yer kürəsinin təbii zənginliyi gündən-günə azalır. Ona görə də indiki və gələcək nəsillər üçün bioloji müxtəliflik misilsiz milli sərvətdir.

Son illərdə Azərbaycanda bioloji müxtəliflik həlli vacib problem kimi müəyyən edilmiş və bu sahədə ciddi səylər göstərilir. Belə ki, bu problemlərin həlli istiqamətində

xeyle işlər görülmüş, **“Bitkilərin genetik ehtiyatlarına dair” Dövlət Proqramı, “Ətraf mühitin mühafizəsi üzrə” Milli Fəaliyyət Planı, «Ekoloji cəhətdən dayanıqlı sosial-iqtisadi inkişafa dair» Milli Proqram** və digər proqramlar qəbul edilərək həyata keçirilməkdədir. Orhus Konvensiyası isə 1998-ci ilin iyun ayında Danimarkanın Orhus şəhərində qəbul edilmişdir. Ölkəmiz isə 1999-cu ildə bu Konvensiyaya qoşulmuşdur. Orhus Konvensiyası ətraf mühit hüquqları ilə insan hüquqlarını birləşdirən bir müqavilə olub əhalinin bioloji müxtəliflik haqqında məlumatlandırılmasına əlverişli şərait yaratmışdır.

Bizim "Qırmızı kitab"ımız...

Azərbaycan Respublikasının "Qırmızı kitab"ı - ölkə ərazisində nadir və nəsli kəsilmək təhlükəsi olan vəhşi heyvan və yabanı bitki növlərinin vəziyyəti haqqında rəsmi dövlət sənədidir. O, ölkənin bütün ərazisində, o cümlədən, Xəzər dənizinin Azərbaycan Respublikasına mənsub olan sektorunda heyvan və bitki növlərinin vəziyyəti, yayılması və mühafizəsi tədbirləri haqqında məlumatları özündə əks etdirir. 6 hissədən ibarət olan "Qırmızı kitab"da nadir və nəsli kəsilmək təhlükəsi olan 14 məməli növü, 36 quş növü, 5 balıq növü, 13 amfibiya və reptiliya növü, 40 həşərat növü və 140 bitki növü haqda məlumat cəmləşib. "Qırmızı kitab"a fauna və flora növləri 2 kateqoriya üzrə daxil edilib: yoxa çıxmaq təhlükəsi olan və nadir növlər.

Azərbaycanda "Qırmızı kitab"ın tərtib olunması hələ 1977-ci ildə qərarlaşdırılıb. O zamandan sonra bitki və heyvanların kitaba salınması onların məhv olmasının qarşısını müəyyən qədər alıb. Çünki bu bitki və heyvan növləri ciddi qorunmağa başlanılıb. Dünyada 20 mindən çox bitki növünün yığılması qadağan edilib. Azərbaycana gəlicə, Milli Elmlər Akademiyasının məlumatına görə, respublikamızın "Qırmızı kitab"ının ikinci nəşrinə 338 ali bitki, 12 göbələk və 23 ibtidai bitki növləri daxil edilib. Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi: "Xüsusi müdafiə olunan ərazilər 890 min hektara çatdırılıb" Azərbaycanda 2002-ci ilin əvvəllərində xüsusi müdafiə olunan ərazilər 475 min hektar idisə, bu gün bu, təqribən 2 dəfə artaraq 890 min hektara çatıb: "Bu rəqəm ölkə ərazisinin 10,2 faizini təşkil edir. Bunlar əsasən nadir və nəsli kəsilməkdə olan fauna və flora növlərinin yerləşdiyi ərazilərdir. Həmin ərazilər xüsusi olaraq müdafiə edilir. Bu günə kimi 8 milli park, 11 təbiət qoruğu və 24 təbiət yasaqlığı yaradılıb, xüsusi mühafizə olunur". Heyvanların qorunması ilə bağlı aparılan işlər arasında vəhşi heyvanların istirahət mərkəzlərindən yığılıb təbiətə buraxılması da var: "Qanunsuz tutulmuş heyvanlar yığıldıqdan sonra Altıağac Milli parkının nəzdində "Vəhşi heyvanların reabilitasiyası və bərpaası" Mərkəzində reabilitasiya edilir və yenidən təbiətə buraxılır. Eyni zamanda, burada nadir və nəsli kəsilməkdə olan heyvanların çoxaldılması işləri də həyata keçirilir. Bütün görülən işlər öz növbəsində nadir və nəsli kəsilməkdə olan heyvanların qorunması və artırılması üçündür. Onu da deyək ki, "Qırmızı kitab"ın II hissəsi də artıq nəşrə hazırdır. Bura nadir və nəsli kəsilməkdə olan növlər daxil edilib.

İnsan və biomüxtəliflik:

- Yer kürəsində hər il 50 000 bioloji növ yoxa çıxır..
- Rutubətli tropik meşələr və başqa təbii ekosistemlər yeni-yeni ərazilərin kənd təsərrüfatına cəlb edilməsi, nəqliyyatın və ona bağlı olan infrastrukturun inkişafı,

şəhərlərin böyüməsi, havanın, suyun və torpağın cirkənməsi səbəbindən öz tamlığını getdikcə itirir.

• Bu gün dünyada məlum olan quşların bir çoxlarının novunun sayı getdikcə azalır, məməlilərin 4600 növünü isə bütövlükdə yoxa çıxmaq təhlükəsi gözləyir. Təkamül prosesində bitki və heyvan novləri yaranmış və yoxa çıxmış, bəziləri dəyişməz qalmış, bəziləri dəyişərək yeni novlərə, cinslərə və hətta fəsilələrə belə başlanğıc vermişdir. Təhlükəli təbiət hadisələri zamanı (vulkan puskurməsi, zəlzələ və s.) baş verənlər istisna olmaqla, bir növün yoxa çıxması və onların yerinə yenilərinin əmələ gəlməsi nisbətən uzun illər ərzində bərpa olunur.

“Mədəniyyət və biomüxtəliflik anlayışları bir-biri ilə sıx əlaqədədir. Milyonlarla insan hər il təbiətin gözəlliklərini seyr etmək üçün səyahətə çıxır. Təbiətdə biomüxtəlifliyin pozulması hər il səyahətə çıxmış turistlərin sayının azalması deməkdir. Bu da öz növbəsində iqtisadiyyata da mənfi təsirini göstərir. Səyahət isə sağlamlıq deməkdir. Sağlam həyat tərzi hər bir yeniyetmənin, gəncin şəxsi seçim yoludur. Biomüxtəlifliyinin azalmasının qarşısını almaq üçün hər bir turist mədəniyyətinin olması əsas amillərdəndir. Hər birimizin Təbiəti seyrə çıxarkən, təbiətdə mövcud olan xırda həşəratlardan tutmuş vəhşi heyvanlarla davranış mədəniyyəti olduqca əhəmiyyətlidir. Onların yuvalarını dağıtmamalı, bitkiləri əzməməliyik. Bir mədəniyyət sahəsi olaraq kitabxanada uşaqlara turistik səfər zamanı bitkilərin qorunması, hansı bitkillərin qırılmasına, hansı heyvanların ovlanılmasına, icazə olması və s. barədə biliklər aşılır.

Biomüxtəlifliyin qorunması haqqında görülən tədbirlərdə Azərbaycanda tərəqqipərvər ideyaları inkişaf etdirən şəxsiyyətlərdən biri – görkəmli maarifçi, təbiətşünas-alim Həsənbəy Zərdabidinin də fəaliyyətini oxuculara qeyd etmək olar. O, peşəkar jurnalistikanın əsasını yaratsada, ekoloji sahəni də inkişaf etdirmişdir. Onun məşələrin, torpağın və bütövlükdə təbiətin qorunub saxlanması haqqında fikirləri indi də öz əhəmiyyətini itirməmişdi. O, “Əkinçi” qəzetinin səhifələrində ölkəmizin təbiətini geniş şəkildə təhlil və tədqiq etmişdir.

Əsrlərdən yadigar qalan “Kitabi Dədə Qorqud” dastanında da tez-tez təbiətin gözəllikləri təsvir olunur. Eposun qəhrəmanlarının həyatında hər bir çiçək, hər bir kol, hətta daş və qaya öz mənə və əhəmiyyətini kəsb edir. Bu mövzuda məktəbli oxucularla biblioqrafik icmal, söhbət zamanı məlumat verə bilərik. Mədəniyyət – insanın bu dünyada öz mövqeyini, bu dünyaya öz münasibətini bildirməsidir. Hazırda insan nəsli “qlobal ekoloji böhran” problemi ilə üzləşdiyinə görə, ekoloji mədəniyyətin olması da qlobal xarakter daşmalıdır. Yer üzündə həyatın məhv olma təhlükəsi istinasız olaraq, bütün insanları düşündürməlidir. İnsanın təbiətə düzgün münasibətinin tərbiyə edilməsinə diqqət ayrılmalıdır. Ekoloji mədəniyyət – insana öz həqiqi mövqeyini və vəzifəsini düzgün aşılamaqdır; insan canlı təbiəti olduğu kimi, yəni bütün gözəlliyi və rəngarəngliyini qoruyub saxlamaq şərti ilə təbliğ etməkdir. Onun vəzifəsi həm də ondan ibarətdir ki, insanda özünə və bütövlükdə dünyaya münasibət dəyişilsin. Təbiət insan üçün yaradıcılıq mənbəyidir. Təbiət incilərinin insan üçün estetik baxımdan əhəmiyyətli olub-olmamasının müəyyən edilməsi çox vacibdir. Ekoloji etika – təbiətlə insanın etik münasibətləri haqqında bir təlimdir. Burada, bütün canlıların bərabər hüquqlu və bərabərdəyərli olması, insanların hüquq və tələbatlarının məhdudlaşdırılması nəzərdə tutulur. Təbiətlə münasibətlərin əxlaqi tərəfini bir çox tədqiqatçılar təhlil etmişlər. Buda bütün digər

canlılara zərər vurulmaması prinsipini irəli sürərək, böyük bir dini cərəyanın banisi Pifaqor və Plutarx, heyvanlara qarşı xeyirxah olmaq keyfiyyətini, insanların əxlaqi davranışının əsası kimi qiymətləndirirdilər. Assizli Fransisk təbiəti Yaradanın inikası olduğunu qeyd etmişdir. Tomas Mor və Mişel de Monten insanları, heyvanlara qarşı mərhəmətli olmağa çağırırdılar.

Rusiyalı akademik D.S.Lixaçov qeyd etmişdir ki, “təbiət və insan münasibətləri – iki mədəniyyətin münasibətləridir; onlardan hər biri özünəməxsus olaraq davranış qaydalarına malikdir. Hər iki mədəniyyət – tarixi inkişafın məhsuludur. Məhz biomüxtəliflik insan fəaliyyətinin rəngarəngliyini, ayrı-ayrı ölkələrin müxtəlif sahələr üzrə ixtisaslaşmasını, onların mədəniyyət üzrə inkişaf tempi müəyyən edir. Onların ixtisaslaşması və səmərəliliyi bilavasitə mədəniyyətin iqlim, ərazinin su rejimi ilə bağlıdır.

Mədəniyyət və təbiət

Əsas məsələlərdən biri də mədəniyyətlə təbiətin qarşılıqlı münasibətləridir. Müasir dövrdə bu münasibətlərin əhəmiyyəti çox aktualdır. Hər ikisi insan həyatının ayrılmaz hissəsidir. Mədəniyyət insanın fəaliyyəti nəticəsində təbiətin bir qədər dəyişilməz formasıdır. Bu bir tərəfdən təbiəti nizamlasa da, digər tərəfdən təbiətin nizamlanmış qaydasında ciddi dəyişikliklərə aparıb çıxarır. Mədəniyyət "**ikinci təbiət**" də adlana bilər. İnsanın təbiətlə əməkdaşlığı hər iki subyektə sərfəlidir. İnsan təbiətdən maddi sərvət götürür, ideyalar alır, ondan öyrənir. Bu düşünülmüş olduqda təbiəti daha da zənginləşdirir. Təbiətə ziyan vuran hərəkətlər isə ilk növbədə insanın özünə ciddi problem yaradır. Bu hərəkət mədəniyyət anlayışına zidd sayılır. Mədəniyyətlə təbiət vahid təsəvvür edilməli, bir-brindən yararlanmalıdır.

(Sonda kitabxanaçı bioloji müxtəliflik mövzusu ilə bağlı məktəblilərə suallar verir. Sualları ən yaxşı cavablandıran məktəbli kitabxananın rəhbərliyi tərəfindən mükafatlandırılır.)

Biomüxtəlifliyin qorunub saxlanması zəruriliyini bu zərurətin hansı nöqtəyi-nəzərdən qiymətləndirilməsindən asılı olaraq hər hansı bir obyektiv üsulla müəyyənləşdirmək olduqca çətinidir. Lakin, bütün bunlara baxmayaraq, biomüxtəlifliyin saxlanması zəruri edən üç əsas səbəb mövcuddur:

Utilitar nöqtəyi-nəzərdən, biomüxtəliflik elementləri artıq bu gün insan üçün real faydaya malik və ya gələcəkdə faydalı olacaq resursdur. Biomüxtəliflik həm iqtisadi, həm də elmi (məsələn, yeni dərman preparatlarının və ya müalicə üsullarının axtarımında) fayda verir. Çünki, təbiət insan üçün əbədi və əvəzolunmaz dəyərdir. Bu tərif qanun nöqtəyi-nəzərindən rəsmi tərif kimi qəbul olunmuş və BMT-nin biomüxtəliflik məsələləri üzrə konvensiyasına daxil edilmişdir. BMT-nin bu konvensiyası Andorra, Bruney, Vatikan, Somali və ABŞ istisna olmaqla dünyanın bütün ölkələri tərəfindən qəbul olunmuşdur. Yəqin ki, Qlobal biomüxtəliflik strategiyasında iştirak edən hər bir insan və təşkilat üçün aşağıda qeyd olunan 10 prinsipi dərk etmək olduqca vacibdir:

1. Bütün canlı varlıqlar unikaldır və bəşəriyyət üçün vacibdir.
2. Biomüxtəlifliyin saxlanması həm lokal və milli, həm də qlobal ümumbəşəri miqyasda resursların qorunması üçün zəruri və faydalıdır.

3. Biomüxtəlifliyin qorunub-saxlanması üçün zəruri olan məsrəflər və bu fəaliyyətin verdiyi və ya gələcəkdə verəcəyi gəlir və qazanc müxtəlif millətlər arasında və eləcə də ayrı-ayrı ölkələr daxilindəki insanlar arasında daha bərabər bölünməlidir.

4. Bəşəriyyətin dayanıqlı inkişafına nail olmaq üçün aparılan irimiqyaslı fəaliyyətin tərkib hissəsi kimi, biomüxtəlifliyin qorunub-saxlanması bütün dünyada iqtisadiyyatın strukturuna və inkişafına düzgün yanaşma tələb edir

5. Dövlətlərin biomüxtəlifliyin qorunub-saxlanmasına çəkilən xərclərin həqiqətən səmərəli olmasını təmin edən siyasət və reformaları (qanunvericilikdə, təbiəti mühafizə fəaliyyətinin strukturunda və s.).

6. Müxtəlif səviyyələrdə biomüxtəlifliyin saxlanması sahəsində prioritetlər fərqlənir. Belə ki, yerli və lokal prioritetlər ümummilləti və ya qlobal prioritetlərlə üst-üstə düşməyə də bilər. Lakin, yerli prioritetlər qlobal prioritetlərdən heç də az əhəmiyyət daşımır. Bütün bəşəriyyət çərçivəsində biomüxtəlifliyin saxlanması üzrə işlər yalnız növlərlə xüsusilə zəngin bəzi ekosistemlərin (məsələn, tropik meşələr) mühafizəsi ilə məhdudlaşdırıla bilməz.

7. Perspektivdə biomüxtəlifliyin saxlanması yalnız o zaman dayanıqlı proses ola bilər ki, cəmiyyətin narahatlığı və bu istiqamətdə fəaliyyətin zəruriliyinə inamı daim artacaqdır. Əsaslandırılmış seçim etmək və uyğun qərarlar qəbul edilməsi üçün siyasətçi və məmurların bu sahədə zəruri məlumatlara malik olması olduqca vacibdir.

8. Biomüxtəlifliyin saxlanması üzrə fəaliyyət və sosial prioritetlər bərabər dərəcədə planlaşdırılmalı və həyata keçirilməlidir. Yəni, bu fəaliyyətin mərkəzində təkcə qorunan təbiət əraziləri (qoruqlar, yasaqlar, bu və ya digər nadir növün məskunlaşdığı yer və s.) deyil, həm də insanların yaşadığı və işlədiyi yerlər də olmalıdır.

9. Mədəni müxtəliflik təbiət müxtəlifliyi ilə sıx bağlıdır. Bəşəriyyətin təbiətin müxtəlifliyi, onun əhəmiyyəti və istifadəsi haqqında təsəvvürləri xalqların mədəniyyət müxtəlifliyinə əsaslanır və əksinə, biomüxtəlifliyin saxlanması üzrə fəaliyyət əksər hallarda mədəni inteqrasiyanı gücləndirir.

10. İctimaiyyətin iştirakının artırılması, əsas insan hüquqlarına hörmət, insanların məlumat və təhsil əldə etməsinin asanlaşdırılması, siyasətçilərin, nazirlik və idarələrin cəmiyyət qarşısında hesabatlılığının gücləndirilməsi biomüxtəlifliyin qorunub-saxlanması sahəsində müvəffəqiyyətli fəaliyyətin zəruri şərtləridir.

Bəli təbii sərvətlərin qorunması və davamlı istifadəsi XXI əsrin ən mühüm və qlobal problemlərindən biridir. Təbii sərvətlərin ayrılmaz hissəsi olan bioloji müxtəliflik nəhəng, lakin hələ də tam qiymətləndirilməmiş zəngin ehtiyat mənbəyidir. O, mikroorqanizmlərdən başlamış ən iri heyvanlara və ali bitkilərə qədər bütün formalar və onların məxsus olduğu ekosistemləri əhatə etməklə həyatın mövcudluğunun əsasını təşkil edir. Ona görə də indiki və gələcək nəsillər üçün bioloji müxtəliflik misilsiz milli sərvətdir.

Son illərdə Azərbaycanda ekoloji, o cümlədən bioloji müxtəlifliyin problemləri həlli vacib olan prioritetlər kimi müəyyən edilmiş və bu sahədə ciddi səylər göstərilir. Orxus Konvensiyasının qəbul edilməsi isə əhalinin ekoloji, o cümlədən bioloji müxtəliflik haqqında məlumatlandırılmasına, əlverişli şərait yaratmışdır.

Fəaliyyət planının vəzifələrindən biri də Konvensiya tərəfindən qəbul edilmiş 22 may Beynəlxalq Biomüxtəliflik Gününün Respublikada hər il keçirilməsidir.

Hər birimizin sağlam, təhsilli, dünyagörüşlü gənclər olması və təmiz, gözəl dünyada yaşaması lazımdır. Əgər biz sağlam bir cəmiyyət yaratsaq bu dünya da sağlam olacaqdır. Əlbəttə ki, təhsilli gənclər Azərbaycanın və dövlətin inkişafına təkan verəcəkdir. Biz artıq dünyanın çirklənməsinə, ekoloji problemlərə, milli sərvətlərin tükənməsinə, flora və faunanın yox olmasına yol verməməliyik. Gələcək həyat, gözəl həyat bizim çox yaxınımızdadır - öz əllərimizdədir.

(*Tədbirdən öncə Biomüxtəliflikdən bəhs edən slayd nümayiş edilir.*)

I Aparıcı: Salam əziz uşaqlar və qonaqlar. Hamınızı 22 May Beynəlxalq Biomüxtəliflik günü ilə bağlı hazırladığımız tədbirdə xoş gördük.

II Aparıcı: Təbiət — İstirahət, insan sağlamlığının qorunması və bərpası, mədəni sortların əmələ gəlməsi, formalaşması və yaşaması üçün yer, elmi axtarış sahəsidir. Bunun üçün də insanların yaşayış tərzini, maddi rifahı təbiətlə, təbii sərvətlərin zənginliyi ilə bağlıdır. Biz hər birimiz bilməliyik ki, insanların sağlam, şən və firavan yaşaması üçün təbiəti sevməklə yanaşı onu qorunmalı, canlıların məhvinə, su sistemlərinin çirklənməsinə yol verməməliyik.

I Aparıcı: Elə bu günkü tədbirimizdə sizlərə təbiəti qorunmaq, onu sevdirmək üçün təşkil olunub. Təbiətin bir hissəsi olan gözəl bahar çiçəklərindən bəhs edən tədbirimizdə salamlayırıq sizləri. Bizim hər birimiz böyükdən kiçiyə bu çiçəkləri çox sevirik. İndi görək uşaqların sevimli dostu Cırtdan meşədə gəzərkən hansı güllərlə tanış olacaq.

(*Cırtdan Səhnədə görünür. Əyilib Novruzgülünü dərir.*)

Cırtdan: Novruzgülü. Mən bu gülü tanıyıram. Bu gülü baharın ilk kəşfiyyatçısı adlandırırlar. Hələ qar əriməmiş göy güllərini qarın üstünə səpələyir. Onu şaxta belə qorxutmur. Geridə qalan qışın qarının üstündə novruzgülləri çox gözəl görünür.

II Aparıcı: Cırtdanın verdiyi məlumat xoşunuza gəldimi? Gəlin Cırtdan təzə güllər axtarsın biz isə şeirləri dinləyək.

Qar çiçəyi

Meşədə qar çiçəyi
Üşüyür qar çiçəyi.
Şaxta onu dondurur,
Ləçəklərin don vurur
Çıxıb qarın altından,
Kömək edin ay aman!
O yaşamaq istəyir.
Qoymaz onu donmağa,
Sığındı torpağa...

M. Namaz

Bənövşə

Yazda açırsan,
Ətir saçırsan.
Yerin bağ meşə,
Gözəl bənövşə.
Zərif ətrin var,
Sənin bənövşə.
Sevir uşaqlar,
Səni həmişə...

M. Seyidzadə

Lalə

Qonağısan yaylağın,
Hər çəmənin, hər bağın.

Alov kimi yanırısan,
Xallı olur yanağın.
Adındır bahar qızı,
Donun olur qırmızı.
Açanda bəzəyirsən
Sevimli yurdumuz.

M. Seyidzadə

(*Uşaqlar səhnədən gedirlər. Cırt dan əlində dəvədabanı səhnədə görünür.*)

Cırt dan: Dəvədabanı dörd yaxud altı saplaqlı olur. Çox qəribə güldür. Səhər günəşlə çıxır, axşam gizlənir. Yarpağının birtərəfi isti, birtərəfi soyuq olur. Zəncirotu isə günəş altında şara bənzəyir. Çəmənlik qızılı rəngdə olur. O, günəşi çox sevir, həmişə üzünü günəşə tutur. Arılar da zəncirotunu çox sevir. Axı zəncirotundan çəkilən bal dadlı və ətirli olur. Onun vasitəsi ilə hətta saati da öyrənmək olar. Axı səhər saat 5-6-da açılır, gündüz 2-də yumulur. Biz insanlar bahar güllərini qorunmalıyıq. Axı onların ömrü az olur.

I Aparıcı: Uşaqlar indi isə zəncirotu haqda şeirə qulaq asaq.

Zəncirotu

Oxucu: İstədim qıram
Zəncirotunu.
Düşdü başından
Papağı onun
Dedim yavaşdan
- Al papağını
Qorun yağışdan.

M. Quluzadə.

II Aparıcı : Qırmızı kitaba düşən güllər haqqında bilirsiniz nə yazılıb? “ Gülləri dərmək və tapdalamaq olmaz. Onları qoruyaq ki onlar inkişaf etsin.” Güzəl şairimiz Əli Kərimin bu haqda gözəl bir şeiridə var:”

“Gülün şikayəti”

Yerim bağça- bağ mənim,
Rəngim ağappaq mənim.
Bir ətirli güləm mən,
İstəyirəm güləm mən.
Ay yoldan ötən oğlan
Məni incidən oğlan
Neyləmişəm mən sənə?
Yolunu düz keçsənə!
Gəl dəcəllik etmə sən,
Yoxsa ki, bilməyirsən
Yarpaqlarım incədir?
Yaram məni incidir.
Sən məni döymə-döymə,

Xətrimə dəymə - dəymə.

I Aparıcı: Hazırda Vətənimizdə bir çox heyvanlar, bitkilər və bəzi quşlar təbiətdə az sayda qaldığına görə onların adları “Qırmızı kitaba” düşmüşdür. Məs: maral, dağ keçisi, qaban; bitkilərdən: dəmirağacı, qarağac, və s. Vətənimizdə yetişən yeganə bitki olan Xarıbülbülümüz də artıq dünyada qırmızı kitaba salınmışdır. Gəlin bu bitkini yaxından tanıyaq:

II Aparıcı: Xarıbülbül - Bu çiçək haqqında yəqin ki, hamımız eşitmişik, çünki, bu gözəl çiçək Vətənimiz Azərbaycanın, Qarabağın, Şuşanın diri rəmzidir. Bəli, hamımız eşitmişik, lakin adından başqa, bu gül haqqında nə bilirik? Deyilənə görə bu gül yalnız Şuşada bitir. Lakin, mən onun Laçında, Gədəbəydə, Xızı dağlarında da bitdiyini eşitmişəm. O zaman mənə bu gül haqqında gözəl bir əfsanə danışdılar: Gəlin indi mən də sizə danışım. “Biri varmış biri yoxmuş, bir dənə bülbül varmış. Bu bülbül bir gülə aşiq olubmuş. O gülü sevir, onun başına dolanır, onun üçün cəh-cəh vurur və onu qoruyurmuş. Günlərin bir günündə bir arı gülü görür və onun şirəsini dadmaq istəyir. Həmə an bülbül arının gülə doğru uçmağını görüb, sinəsini qabağa verib, tez arının qarşısını kəsir. Onlar havada toqquşurlar və arı bülbülü sancır. Lakin bülbül ölmür, onun sevgisi və cəsəreti onu, sancdığı arıyla birlikdə başqa bir gülə – *Xarıbülbülə* döndərir.

I Aparıcı: Başqa bir əfsanə də var ki, Qarabağ xanı öz qızını İran şahına veribmiş. Xan qızı İranda darıxır, sıxılır və şah onun ürəyini açmaq üçün sarayda “Vətən bağının” salınmasını əmr edir. Bağ salınır və Qarabağda bitən bütün güllər, bitkilər gətizdirilib, bu bağda əkilir. Bu bitkilərin hamısı kök vurub, gül açır, bircə Xarıbülbül yad torpaqda bitmir, solur.

II Aparıcı: Bitkiləri, heyvanları, suyu Allah bir vəhdət şəklində yaratmışdır. Onlardan biri olmasa o biri də yaşaya bilməz. Ona görə də təbiətdə olan hər bir şeyin qədrini bilməli, ona qulluq etməlisiniz.

(*Sonda Xarı bülbül haqqında rejissor İqbal Məmmədəliyevin, Hafiz Nəzərlinin ssenarisi əsasında çəkdiyi “Xarıbül” filmi nümayiş edilir.*)

İstifadə edilmiş ədəbiyyat:

Babayev İ. Bioloji müxtəliflik: Xəzərin Azərbaycan hissəsinin sudaüzən quşları - Bakı : Nurlar, 2007. – 136s.

Orhus konvensiyası . - Bakı, 1998. - 32 s.

Azərbaycanda ev heyvanlarının biomüxtəlifliyi - Bakı : Elm, 2004. - 308 s.

İsmayılov Ç. Xəzər dənizinin və sahiləni ərazilərin ekologiyası. - Bakı : Ayna Mətbu Evi, 2005. - 117 s.

Təbiət haqqında hekayələr. - Bakı : Çarşıoğlu-Multimedia, 2010. - 96 s.

Məmmədova X. Uşaq bağçalarında ekoloji tərbiyə : Metodik vəsait. - Bakı : Çarşıoğlu-Multimedia, 2009. - 120 s.

Novruz Z. Vəhşilər arsında. – Bakı: “Azərbaycan Ensiklopediyası” Nəşriyyat-Poliqrafiya Birliyi, 1998. – 264 s.

Yusifov E. Bioloji müxtəliflik : Abşeron yarımadasının təbiət abidələri . - Bakı : Nurlar, 2007. - 424 s.